

SCOL'A ROMANA.

FÓIA PEDAGOGICA PENTRU INAINTAREA CAUSEI SCOLARE LA ROMANI.

Edata si redactata

cu concursulu Domniloru: Dr. **A. P. Alexi**, prof. gimn. in Naseudu, **V. Gr. Borgovanu**, prof. prep. in Gherl'a, Dr. **D. Barcianu**, prof. semin. in Sibiiu, **T. Ceotea**, prof. prep. in Aradu, Dr. **A. Gram'a**, prof. de teol. in Blasiu, **I. Lazariciu**, prof. prep. in Dev'a, **Gr. Pletosu**, prof. si catich. g. o. la gimn. din Naseudu, Dr. **P. Tanco**, directoru gimn. in Naseudu s. a. m. m.

de

Max. Popu,
prof. gimn. in Naseudu.

Vasile Petri,
prof. preparandialu em.

Apare in tóta Marti'a si costa pe 1 anu 4 fl., pe $\frac{1}{2}$ 2 fl. Prenumeratiunile sunt a se adresá la redactiune in Naseudu (Nassod, Transilvani'a).

Naseudu, 3-a Iuliu 1880.

Pentru inserate se respunde de siru 5 cr. si tax'a timbrului câte 30 cr de fie care publicatiune. Scrisori nefrancate nu se primescu, anonime nu se considera.

Folosulu fizice si metodulu ei de propunere in scól'a poporala.

Disertatiune tinuta in adunarea generala a „Reuniunei invetiatoriloru români din Tiér'a Bârsei“ la 5 Aprile 1879 in Brasiovu, de Ioanu Dariu, invetiatoriu la scól'a primara din Satulungu.

Onorata adunare!

Daca deschidemu istori'a pedagogiei, cu deosebire in evulu mediu, ni-se presinta icón'a unei lupte intre o directiune, ce o luase sciintiele asia numite umanistice si doctrinele religiose, cari erau tot-deodata singurul elementu de cultura pe acelu timpu, si intre unu siru de nesuintie, cari se pretindeau cu dreptulu la mijloculu si calea cea nóua a instructiunei si cari se pareau a avé o basa sigura in natur'a omenésca si in tendinti'a culturei mai moderne. Séu pe de o parte intre acelu idealismu, care bantuiá scólele latine si disputele esite din ierarhie, cu deosebire din cea apuséna, cum si din spiritulu filosofiei de pe acelu timpu; éra pe de alta parte intre acelu realismu, care 'si avea preponderanti'a sa in studiulu limbei materne si in alu sciintieloru naturale. Acést'a lupta se intemplá din partea metodiciiloru, cari profesau si aperau principiulu sciintieloru naturale; de óra-ce cu câtu aflá cine-va mai multu gustu si trecere de timpu in speculatiunile góle si in crearea ideiloru scalciate, cu

atátu mai viu se desceptá dorinti'a in omu de a se re'ntorce la natur'a ce-lu incungiura si cu atátu mai simtibila si mai nesuferita deveniá sil'a cea nenaturala, carea constrângea tinerimea de pe acelu timpu a-si cautá nutrementulu ei spiritualu in intielepçiunea cea mórtá si trecatóre a cartiloru, in loculu apei celei vie, ce isvoresce in abundantia din fantan'a cea nescata si próspeta a naturei, cá mijloculu celu mai naturalu de cultura.

Chiar' positiunea fiziceí, in intielesulu strênsu érá un'a dintre cele mai nesigure si mai neglitate intre obiectele de invetiamentu. Afara de aceea, esistá sub numele de fizica o sciintia, carea érá absolutu deosebita de aceea ce intielegemu noi acum sub acestu cuventu. Cu timpulu s'a schimbatu si intielesulu si si numele ei de mai inainte, si anume se numí apoi filosofia naturei. Inse si acum érá destulu de defectuósa si destulu de grea, decátu cá se o póta intielege copilulu.

Abia ilustrulu metodicu alu secului alu 17-lea anume Amos Comenius, a creatu intielesulu adeveratu alu ei si a inceputu se o propuna asia dupa cum se propune si acum. Elu dice: „A instruí tinerimea, nu insemnéza a-i predá o amestecatura de cuvinte, nisce frase góle si pareri gresite luate dintr'unu autoru séu altulu, ci a o introduce pre ea cu mintea la obiecte

cu cari e deja cunoscuta inea din copilaria. Si se nu-i aretamu numai obiectele, ei si pre aceste se le desfacemu in partile sale. "Totu elu dice mai departe: „Aprópe mai uiaenea nu instruiéza din fisica prin intuitiune si experimente, ei totu numai prin cuventu, dupa forma aristotelica."

Pretensiunile acestui mare pedagogu creara pentru tractarea fiziceí unu idealu, si curendu dupa aceea ea se si introduse in scólele asia numite scóle reale.

Pre la mijloculu seclului alu 18 lea se ivesece unu altu pedagogu mare, anume I. I Rousseau. Acest'a aduse reforme mai nóue pe terenulu sciintieloru naturale. Elu dice in interesantulu seu opu „Emilu": „Cea d'antâiu putere, carea se cultiva si se perfectionéza in noi, este puterea simtiului (facultatea intuitiva). De acést'a putere trebuie se se ingrijésca mai antâiu educatoriulu, si cu tóte acestea de cele mai multe ori ea se uita séu se negliga." „Nu puneti nici odata," dice mai departe Rousseau „semnele in loculu lucrurilor, decâtu numai atunci, cându punerea lucrurilor ar' fi cu neputintia, pentru-ca semnele inghitu atentiunea copilului si lasa uitatu obiectulu reprezentatu."

De unu interesu deosebitu este a vedé modulu, cum tractá invetiamentulu fizicalu Basedov, fundatorulu filantropinulu din Desau. Elu n'a practicatu numai principiulu lui Rousseau, ei are si meritulu de a fi asediatu si unu planu de fisica, urmatu de diverse tipuri, de aparate fizicale, ce se aretau prunciloru. In metodulu seu se dice: „In comunu e consultu, cá se impreunamu invetiamentulu cu actiunea." „Eu a-si puté serie," dice B. mai departe, deasupr'a tuturoru instituteloru de invetiamentu principiulu acest'a: „Putine cuvinte, dar' multa actiune."

Pana la Basedov fisic'a in scólele poporale erá cu totul straina, si remase straina chiar' si dupa elu, pana catra finea seclului trecut, cându vine proprietariulu din Reklam, Friedericu Eberhard de Rochov, care introduse acestu obiectu si in scólele poporale, indemnatu fiindu de motivulu acest'a: „Eu traiescu intre tierani si 'mi e mila de poporu, ca nu scie fo-

losí nici aceea ce are, nici a se lipsí de aceea ce n'are."

Vine in urma, pe la finea seclului alu 18-lea, Ioanu Enricu Pestalozzi, unulu dintre cei mai distinsi si mai neobositi pedagogi, care aduse reforme mai nóue si tot-deodata cele mai bune pe terenulu educatiunei si alu instructiunei. Acest'a a fostu asiadicendu unu moto alu pedagogiei moderne, pre care l'au desvoltatu apoi mai pe largu cei ce au urmatu dupa elu. Elu dice intr'un'a din scrierile sale, cu referintia la sciintiele naturale: „Cultur'a nu se póte dobandí, decâtu numai intorcându-ne spiritulu la adeveru si intielepciune, prin cunóscerea obiecteloru reale. Adeverulu si intielepciunea nu departa, ei apropie de Dumnediu: cine se intóree la natura si cauta adeverulu in cele reale, afla pre Dumnediu.

(Va urmá).

Din sinulu conferintieloru invetiatoresci.

In caus'a „Scólei Române."

Prea stimatiloru domni si frati!

Ve aduceți bine aminte, ca in siedintiele extraordinare ale reuniunei nóstre, ténute la Brasiovu in 25 si 26 Augustu anulu trecut, cá materialu de desbatere amu luatú cerculariulu Vener. Consist. Archidieceasanu emisú in caus'a conferintieloru séu cursuriloru supletóre invetiatoresci pe timpulu dia vacatiune, prescrisu pentru ténerea acelora.

Ten'a cea d'antâiu din cerculariu erá: „Cari imprejurari impedeca inea si atadiu progresulu invetiamentulu poporalu, apoi propuneri practice pentru delaturarea acelora". Acést'a tema a fostu resoltiva de noi in mai multe puncte. Unulu din acele puncte, si anume punctulu 10, dice intre altele: cá lipsesce interesulu pentru sustinerea unei foi pedagogice. Si cu totu dreptulu, acést'a inea se póte numerá intre pedecele cele mai mari, ce se lungescu in calea progresulu invetiamentulu poporalu; din mai multe consideratiuni.

Eu credu inse, ca-unu invetiatoriu de ar' fi studiatu in cele mai bune preparandii ori insti-

tute pedagogice din patria si din strainatate, de ar' fi ascultat pre pedagogii cei mai bine acreditate ai timpului nostru, de ar' fi studiatu tóte sistemele de crestere ale pedagogilor vechi si noi, ba de ar' posede apoi si unu testimoniu de calificatiune dintre cele mai bune, nu se va culcă acum pe urechi'a aceea, cum ea elu ar' fi pe deplinu calificatu si ca prin urmare n'ar' mai avé nimicu de facutu, decâtu numai se mérga in scóla, unde l'a aruncatu sórtea, si se incépa a-si espune feluritele sale sisteme de crestere, care de care mai conducátore la scopulu doritu. S'ar' insielá multu unu atare invetiatoriu. In intrég'a natura nimicu nu stà pe locu, in intrég'a natura e o miscare permanenta spre desvoltare si perfectionare a totu ce esista, si totusi in ea nu aflamu nimicu absolutu perfectu. Totu asia credu, ca unu atare invetiatoriu nu s'ar' puté crede pre sine ca, satisfacendu tuturoru conditiuniloru de susu, este pe deplinu perfectu in chemarea sa. Ba suntu deplinu convinsu — cá se fiu optimistu — cá din cându va mai pune man'a si va mai aruncá ochii si pre câte o fóia pedagogica, unde se mai véda inea odata in resumatu cele ce le-a invetiatu pana ací si tot-deodata se véda diferitele rezultate positive, descoperite de pedagogia din acelu timpu, de candu elu a incetatu de a mai studiá si pana acum. Dar' se me abatu incátva dela imprejurarea acést'a si se me uiru puçinu cu luare aminte la invetiatorii nostri preste totu. S'a facutu acést'a revisia, atunci cu durere de inima trebue se constatu, ca partea cea mai mare a invetiatoriloru nostri nu suntu fericiti a se numerá nici intre cei amintiti mai susu. Si déca celoru d'antâiu inea le este de lipsa studiulu neintreruptu, sustinerea si cetirea a câtoru de multe foi pedagogice, care celoru d'antâiu se-le servésca cá unu memento de cele invetiate, ér' celoru de pe urma se le ajute incátu e posibilu spre a puté ajunge si ei la gradulu acela, pre care trebue se stea unu invetiatoriu pretinsu de chemarea ce o ocupa in societatea omenésca. Dar' inea odata trebue se constatu, cu parere de reu, ca atâtu cei d'antâiu, câtu si cei din urma se intereséza fórté puçinu de sustinerea si cetirea macaru a unei foi pedagogice. Firesce sustienendu acést'a, nu voiu se trecu cu vederea

pre aceea, cari se silescu ne'nteruptu a face totu ce e posibilu pentru a puté doveni totu mai apti de chemarea lor, dar' vai, ca numarul acestor'a e prea micu si ne'nsemnatu! Spre justăcarea acestora fia-mi permisu a me provocá la o impregiurare din viét'i'a, ce am esperiat'o cu totii. Seimu adeca, ca acuu patru ani (in anulu 1876) fericitul profesor Ioanu Candrea si cu laudatulu nostru pedagogu Vasile Petri se ingajaseru a edá si a redigea o fóia pedagogica-didactica, adeca „Scól'a Romana.“ Problem'a acestei foi erá: Inmultirea si organizarea interna si externa a scóleloru nóstre, dupa principiile cele mai bune ale pedagogiei moderne; o educatiune si instructiune rationala, carea se combata mecanismulu, care mai bântue pe alocurea inea si acum scólele nóstre; calificarea invetiatoriloru si asigurarea esistintiei lor materiala, cá prin aceea se se póta promová mai cu succesu partea spirituala si chieamarea cea sublima a lui se fia implinita cu scumpatate, pre langa acestea tindea si la aceea de a pune in miscare si pre toti acei factori, cari sunt chieamati a se interesá de prosperarea scóleloru. In adeveru acést'a problema o credu de cea mai nimerita pentru o fóia cá si „Scól'a Romana.“ Si déca ne intrebamu, ca óre amintit'a fóia a pututu deslegá acést'a problema grea? Resultatele pana acum obtinute, ne dovedescu din destulu, ca in adeveru a nimeritu calea conducátore la scopulu doritu si totu deodata ne da magulitóra sperantia, ca o va si terminá cu eclu mai bunu succesu. Cu atâtu mai multu, ca de presentu i-a succesu fostulu redactoru Vasile Petri a ingajá pre langa sine in redactarea foi si pre D. Maximu Popu, prof. gimnas. in Naseudu, ér' de colaboratori stabili pre DD. Dr. A. P. Alessi, prof. gimnas. in Naseudu, V. Gr. Borgovanu, prof. prep. in Gherl'a, Dr. D. Barcianu, prof. sem. in Sibiu, T. Ceontea, prof. prep. in Aradu, Dr. A. Gram'a, prof. de teol. in Blasiu, I. Lazariciu, prof. prep. in Dev'a, Gr. Pletosu, prof. si catich. gr. or. in Naseudu, Dr. P. Tanco, directoru gimnasialu in Naseudu s. a. m.

mine nu se va szolgabirai“ si tatalu la acést'a vorba in-
tristandu-se dise: „De cata vreme slugescu cá rectificá-
toru, fora de a puté dobendí promotia, éra pre tine ne-
rogandu-te de statia, te-au poftitu, ce nu poti asceptá cu
vreme“, éra eu diseiu: „De-asi fí consiliariu, inim'a nu-mi
va fí odichnita cá in preotia “

Intre aceste vorbe mergendu Mari'a Sa pre sub fe-
résta-mi, 'lu strigara pre tatameu pre ferésta: „Öcsem
uram! Iasa pre tinerulu si vina cu mine in gradina, cá
se ne întielegemu cá betranii la olalta“, unde iau desco-
peritu cugetulu meu si multu vorbindu la olalta a venitu
mulcomitu a casa si la cina éراسi mergendu in susu, dupa
cina neamu culcatu in cas'a mea multiamiti, unde la o
vreme 'mi disera: „Dormi fiule?“ si eu respondiendu-i
ca nu dormu, a inceputu a numerá greutatile, cari sunt
împreunate cu preoti'a romanésca, la care-i respunseiu:
De asi ajunge se sapu la altulu cucuruzu in parte, inca
nu-mi voiu banuí, numai se dobindescu preoti'a. Atunci
tatalu meu disera: „Nó, déca e asia fiulu meu, eu inca
te blagoslovescu, numai însémnali bine: ce ai graitu.“
Dupa aceste, dimínéti'a s'a intorsu catra casa-si, ducendu
si doi cai ai miei, ce-i aveamu, éra sér'a dupa cina m'am
mutatu in seminariu, unde am petrecutu unu anu. In anulu
1802 vér'a, santiandu episcopulu beseric'a din Clusiu, mi-a
scrisu la Blasiu se me ducu acolo, cu care príleju mi-a
disu: „Numai cauta se te trimitu vreunde, ca nu am o-
díhna de catra domnií din Clusiu.“ Si a si scrisu la Vien'a
si la Sambal'a, (cá seminariulu centralu alu Ungariei se
mutase din Posionu) de unde respondiendu-i-se, ca nu
este locu, m'amu intorsu la Blasiu si asia acolo am inveni-
tiatu si intru alu doilea anu, cu acarui sfirsitu m'a chia-
matu in susu si mi-a disu se-mi ícu soçiú pre cine voiu
vrea si vomu merge la Agri'a.

(De acestea n'a sciutu nimenea pana ne-amu suitu
in carutia intr'o dimínétiá si amu pornitu). In aceea di-
sér'a am spusu la rectorulu George Demeter (fostu pro-
topopu la Turd'a, apoi calugaru si mortu cá atare). „Apoi
revera Domine frater nu mi-ai potutu spune mie.“ Lem.:
„Asia am avutu porunca] care mi-a datu viaticulu si-i
parea greu, cá nu i-am spusu mai inainte, si rogandu-me
eu de iertare, cá asia am avutu porunca. (Va urmá).

Invetiamentulu intuitivu in scól'a poporala.

De Ioanu Dariu.

Cursulu I.

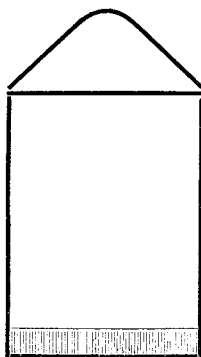
(Urmare.)

Cerculu II de iutuitiune: Cas'a parintésca.

I. CAS'A.

1. *Form'a esterióra a casei, partile interióre ale ei, po-
situr'a acestoru parti.*

Chipulu séu desemnarea acést'a de pe tabla ne
arata form'a unei case. Lini'a acést'a de josu arata tem-
eli'a séu fundamentulu casei.

1. *Fundamentulu este o parte
a casei.*

Aceste dóue linii, cari mergu
dreptu in susu, arata paretii
casei. Fia care casa are paretii,

2. *Paretii sunt parti ale casei.*

Aceste linii, care mergu pe-
zisiu in susu, arata coperisiulu.
Cas'a parintiloru tei are unu co-
perisiu. Fia care casa are unu co-
perisiu. Tóte casele au coperisiu.

3. *Coperisiulu este o parte a casei.*

Asiadar' fundamentulu, paretii si coperisiulu sunt
parti ale unei case.

Positur'a: Pe fundamentu stau paretii. Pe paretii
sta coperisiulu. Paretii se afla între fundamentu si co-
perisiu. Coperisiulu este partea de deasupr'a a casei.
Fundamentulu este partea cea mai de josu a unei case.
Paretii sunt partile din mijlocu ale unei case.

Form'a: 1. *Coperisiulu merge pedisiu in susu.*

2. *Paretii stau verticalu.*

3. *Coperisiulu are forma triumghiulara.*

4. *Paretii au forma patruunghiulara.*

Intr'unulu din paretii casei se afla celu puçinu o
usia, pre care se intramu si se esimu. Usi'a, pre care
intramu in casa si esimu din ea, se numesce usi'a
a casei. Usi'a la tóte casele se afla in parete si nici
odata in coperisiu. Ore pentru-ce? Asiadar':

1. *Usi'a casei se afla in parete.*

In pareti inse mai vedemu si ferestre. Asiadar':

2. *Ferestrele se afla in paretii casei.*

Ferestrele sunt asiediate in pareti ceva mai sus, ér'
usi'a ceva mai josu

*Recapitulare cu cele precedenti: Pe fundamentu
stau paretii, pe pareti sta coperisiulu; in pareti este o
usia si mai multe ferestre.*

Cas'a parintiloru tei are numai unu réndu de fe-
restre. Cas'a vóstra e numai c'unu catu (etagiú).

Scól'a nóstra are dóue caturi. Cine a veditu case
cu dóue caturi? Dar' cu trei? De aceea: *se afla case,
care au numai unu catu, care au dóue si mai multe
caturi.*

Pána acum am privitu cas'a numai din afara. Acum
se vedemu, ce se afla in ea. Pe usi'a casei intramu
mai antáiu in tinda. Asiadar':

1. *In casa se afla o tinda.*

Intr'unulu din paretii tindii este usi'a odaii.
Multe case au mai multe odai. Asiadar':

2. *Intr'o casa se afla mai multe odai.*

Intr'un'a din odai se pune: lapte, óue, unt si alte
lucruri si-i dicemu camara.

3. *Intr'o casa sunt un'a séu mai multe camari.*

Mancarea se pregatesce in cuina. De aceea:

4. *In casa se afla o cuina.*

In mai multe case se afla unu spatiu golu in pa-
mentu, unde se tinu: mere, putin'a cu varz'a, etc. Acelu

Se ne întrebam înse, ca ore fost'a spriginita cu caldura din partea invetiatoriloru acést'a fóia? Cu tóte ca ea 'si luase de tema deslegarea celei mai grele, mai importante si mai afundu taiatóre probleme in caus'a invetiamentului nostru, poporalu si in caus'a cualificarii, si asecurarii esistintiei factoriloru ei; cu tóte acestea dicu, acést'a fóia inca in celu d'antâiu anu suferea amenintiarea sortii de a apune. Nu mai puçinu in anulu alu doilea, candu in cele din urma a fostu silita se inceteze, pana candu reuniunea fratiloru invetiatori din Caransebesiu nu i-a intinsu mân'a de ajutoriu spre a o sculá éراسi. Astfeliu a aparutu anulu alu treilea, dar' nici in anulu acést'a n'a fostu spriginita mai multu. Óre din ce cauza? Fóia n'o putemu acusá a fi ea insasi caus'a acestei intemplari, ci caus'a o aflamu numai in aceea, ca lipsesce interesulu pentru sustinerea ei. Cei mai multi póte se voru seusá, ca n'au cu ce-si impliní celelalte lipse, dar' se mai prenumere si o fóia pedagogica. Póte fi justa încât-v'a seus'a acelor'a; nu inse pe deplinu. Pana la altele le recomandu la toti aceia, cari s'ar' aretá neinteresati de sustinerea si lectur'a foiloru pedagogice, tes'a lui Diesterweg, care dice: „Déca voiesci ameliorarea sortii tale, incedepe dela tine.“

In urm'a acestoru premise 'mi permitu a rugá pre onorat'a adunare generala, cá se binevoieéca a luá unu conclusu positivu in privinti'a acést'a cum va aflá de cuviintia.

I. Dariu.

Decisu Comitetulu Reuniunei nóstre se întrevie la Ven. Consistoriu Archid., cá se silésca pe comane a prenumerá fói'a pedag. „Scól'a Româna“ pe sém'a scólei.

Ér' invetiatoriloru li s'a recomandatú din partea presidiului cu totu deadinsulu abonarea, resp. sustinerea foici cu tóta caldur'a.

Ioanu Lemenyi.

(Schitia biografica dictata de elu insusi).

(Urmare.)

Preste puçina vreme dadui o suplica la Mari'a Sa episcopulu, in care i-amu multiumitu de bunetatea catra mine (i. e. provisoratulu) aratata si m'amu rugatu, cá

pana in sfirsitului lui Augustu (1801) se se grigésca de provisoru, ca sum silitu am catá alta conditia, nici decatu naravindu-se firea mea (a provisorului) cu acést'a deregatoria, care suplica deminétu'a ducandu-o la Mari'a Sa, fiindu acolo prefectulu Ioanu Lemenyi (tatalu lui Franciscu) o cetira (la ferést'a) in sine subridiendu dise catra mine: „Dóra nu ai potutu dormi asta nópte de pureci, ce aveti astadi de lucru?“ si respondiendu-i dise: „Bine e bine, vomu vorbi la olalta“ si asia m'amu dusu la fenatia, unde erá de a aduná tenulu in jiredi. Sér'a intorcundume a casa, candu crá se me culcu, veni inasiulu la ferést'a si striga: „De nu te-ai culcatu, poftesce Mari'a Sa se vii in susu“ la care luandu-mi hain'a cea de asupr'a (caputulu celu lungu) m'amu dusu, unde întrebandu despre economia, mai pre urma dise: „Dara pentru ce ai luatú testimoniile in copia?“ la care respunseiu: „Cine-si muta stepinulu, mai inainte se ingrigiesce de altulu“ la care mai incolo dise Mari'a Sa: „Dóra tu nu poti trai cu prefectulu*, spune-mi ca mai curundu se va duce elu din curte decatu tine, de ai voia se te duci la tabl'a craieéca, alegeti doi cai si te du si eu voiu avé grige de tine, la care am respunsu: „Ce am pofítu, n'amu dobenditu, voiu mai probá si de nu voiu avé primire si aiurea, voiu judecá, ca n'amu chiamare.“ Atunci dise Mari'a Sa episcopulu: „Déca intru atát'a ti-este de a fi preotu, nu luá lumea in capu, ca si eu te potú preotí, dara acum nu am fundatia in afara, unde se te potú trimite“ la cari cuvinte multiamindu-i i-amu disu: „Eu nici odinióra n'am cerutu osebita fundatia, ci singuru cá se fiu primitu la preotia“, atunci 'mi disera: „Nó, socotesce-te bine, nu spune nimerui nemica si te gata, cá cu inceperea cursului se intri in seminariu.“ Asia pregatindu-mi lucrurile, am continuatu deregatori'a pana la inceputulu cursului, nimerui nemicu spuindu-i, éra in diu'a mai inainte de a intrá in seminariu, fiindu dumineca, a chiamatu la prandiu pre prefectu cu soçi'a sa si pre mine si o vrednica dómna Marginóia si prandindu éta pre la mijloculu prandiului batú in usia tatalu meu si intrandu, fiindu eu cu spatele catra usia, disera Mari'a Sa episcopulu: „Ioane, scóla-te si slugesce la acelu omu de omenia“ atunci i deduiu loculu meu si siediu la capulu mesei. Eu intru inim'a mea desmentatu, cá nu cum-va se-lu desmente pre Mari'a Sa episcopulu, luandu acést'a minte, 'mi disera: „Nu te intristá fiule, ca ce a tocmitu Ddiéu, nu voru stricá ómenii“ la care tatalu meu respunse: „Nu sciu, unde merge vorb'a acést'a.“ La aceste dise mai incolo Mari'a Sa: „Manca cá unu cáletoriu, noi ne întielegemu la olalta.“

Si dupa prandiu mergendu la casa-mi, tatalu meu deschidiendu lăd'a, mi dedú o carte mie intitulata dela fűispanulu varmegyei Clusului Josika (mosiulu celui mortu in 1860) adresata cá la szolgabirau si deschidiendu-o cetii ca sum renduitu de szolgabirou in procesulu (járás) Clusului. (Titululu scrisórei: Kolosjárásí szolgabiro Jib Lemenyi János a kegyelmek) la care eu diseiu „cu

*) Béneyei Iosifu, tatalu celui dela I. Trifalau, fiu a popi din Beia, tienea o nepóta a episcopului Bobu.

spatiu golu se chéma pivnitia séu celariu (beciu). De aceea:

5. *Cele mai multe case au si pivnitia.*

Spatiulu golu de sub coperisiului casei se chéma podu. Asiadar' :

6. *Fia care casa are unu podu.*

Asiadar' care sunt partile din launtru ale unei case?

In pivnitia ne scoborimu pe trepte. La casele cu mai multe caturi inca ne suinu pe trepte; de asemenea in podu ne suinu séu pe trepte séu cu scar'a.

2. *Partile partiloru de capetenie, mai departe aceea ce se afla de comunu in cuina, camara, pivnitia, etc.*

A. Pivniti'a.

Odale si camarile sunt de comunu de asupr'a pamentului. Pivniti'a este de comunu in pamentu. Asiadar' :

1. *Pivniti'a e in pamentu.*

In pivnitia ne scoborimu pe trepte. Unele trepte sunt de lemn, altele de pétra. Asiadar' :

2. *Pivniti'a are trepte séu de lemn séu de pétra.*

Fiindu ca pivniti'a se afla in pamentu mai multu, de aceea cá se fie lumina si acolo, are nisce ferestre mici in faci'a pamentului.

3. *Pivniti'a are ferestre mici.*

In pivnitia punemu: cartofi, varza, mere, etc. Ce tieneti voi in pivnitia? Dar' voi?

B. Cuin'a.

a) Numirea obiectelor din ea.

Pana se pregatesce mancarea, mam'a e mai multu in cuina. Copiiloru inca le place se remana mai multu pre langa mam'a lor. De aceea si voi petreceti acasa mai multu pre langa mam'a vóstra prin cuina. Ce-ative-diutu voi mai multu prin cuina?

Unele mancari se fierbu, altele se frigu. Atátu la fierberea cátu si la frigerea feluritelor mancari folosimu mai antái f o c u l u. Deci :

1. *In cuina trebuie se fia focu.*

Foculu se face in cuptoriu séu in soba. De aceea:

2. *In cuina este unu cuptoriu séu o soba.*

Cá se facemu foculu, trebuie se punemu lemne.

3. *Foculu se face cu lemne.*

Dupa ce au arsu lemnele, remane c e n u s i ' a.

4. *In cuptoriu e cenusia.*

Pentru cá se amblamu prin focu, nu putemu cu mân'a, ca ne arde; de aceea intrebuintiamu vatrariulu séu clescele. Deci :

5. *In cuina se afla vatrariu séu clesce.*

Mancarile se fierbu in óle séu in caldari, cele care se frigu se punu pe gratariu séu in tigia:

6. *In cuina sunt óle, caldari, tigi, gratare.*

Caldarile se punu in cujba séu pe firostriei, séu se acatia de unu cárligu deasupr'a focului.

7. *In cuina se afla cujba si firostriei.*

Mancarile dupa-ce se fierbu, se punu in castróne, din castróne se scóte in talere séu blide).

8. *In cuina sunt castróne, talere (blide).*

Castrónele si blidele se tinu in blidariu.

9. *In cuina se afla unu blidariu.*

Cele mai multe mancari se fierbu cu apa. La spalatu vaselor, etc. inca intrebuintiamu apa. Ap'a se tiene de comunu in bote.

10. *In cuina sunt bote si apa.*

Unu altu obiectu din cuina, pre care se pune mai multe obiecte, e mész'a:

11. *In cuina se afla o mész'a*

Pentru cá se damu mancarii unu gustu bunu, punemu sare. Ea se tine de comunu intr'unu vasu de lemn, care se chéma solnitia.

12. *In cuina se afla o solnitia de sare.*

In cuina cá se taie mu multe lucruri, intrebuintiamu cutitulu.

13. *In cuina se afla unu cutitu.*

In cuina am vorbitu mai antái despre focu. Unde se face focu, trebuie se fia si fum. Fumul e fórte stricaciosu, de aceea elu trebuie se iésa pe unde-va afara din cuina. Pentru cá se iésa fumulu afara, este facutu unu hornu. Hornulu nu e facutu prin parete, ci merge dreptu in susu prin podu.

14. *Cuin'a are unu hornu.*

Asiadar' in cuina se intrebuintieza mai multe obiecte. Tóte aceste obiecte le numimu obiecte de cuina. Talerele, castrónele, ólele, tigiaile, etc. le numimu si v a s e d e c u i n a. Repetire.

In cuina nu ne place nici odata se vedemu blidele amestecate cu ólele, cu tigiaile si aruncate unele intr'o parte altele in alta. Fiacare obiectu din cuina trebuie se aiba unu locu anumitu. Déca tóte obiectele din cuina sunt la locul lor, atunci dicemu, ca tóte obiectele din cuina sunt puse in b u n a o r á n d u i é l a.

Asemenea nu ne place se vedemu vasele necurate si puse la locul lor, séu déca vedemu prin cuina paie, carbuni, cenusia, etc. imprasciate pe jos. Cuin'a trebuie se fie totdeun'a c u r a t a, precum si tóte obiecte din ea.

In o cuina bine chivernisita aflamu tóte in buna ordine si curate.

b) Materialulu din care sunt facute obiectele din cuina.

a) *Din lemn*: 1. Blidariulu e de lemn. 2. Mész'a e de lemn. 3. Botele sunt de lemn. 4. Solniti'a e de lemn. 5. Unele talere sunt de lemn. 6. Cárpatariulu e de lemn. 7. Mestecatoriulu e de lemn.

b) *Din pétra*: 1. Cuptoriulu e de pétra (caramida). 2. Hornulu e de pétra . . . 3. Fird'a e de pétra.

c) *Din feru*: 1. Clescele sunt de feru. 2. Vatrariulu e de feru. Tigaiile sunt de feru. 4. Firostriele sunt de feru. 5. Cutitulu e de feru.

d) *Din arama*: Spuneti-mi mai multe obiecte din cuina facute din arama!

e) *Din pamentu lutu*: Óle, talere, cratitie, etc.

(Va urmá)

Carabusiulu de Maiu.

Tractatu practicū din invetiamentulu intuitivū.

Prelegere pe o óra in clas'a prima a scólei poporale.

I. Planulu tractarei.

1. Numele animalului.
2. Partile principale si secundare.
3. Descrierea acestor'a.
4. Dauna si folosu.
5. Reasumare.
6. Aplicarea de istorióre si poesii morale.

II. Procedur'a.

Prunciloru! Pana acum'a a-ti invetiatu a cunósce multe animale. Acum vomu vorbi despre unu animalu, care se arata pre la noi primavér'a, pre timpul acest'a, si sbóra sér'a uneori in multime. Candu sbóra, bonaiesce, face: „sum, sum.“ Elu se pune pe pomi si se nutresce cu frunz'a loru. Care scie, ce animalu e acél'a? Acél'a e bonsariulu.

Cum se numesce animalulu acest'a? (aratandu carabusiulu de Maiu). (Respunsu întregu: Animalulu acest'a se numesce bonsariu). In locu de bonsariu dicemu carabasiu. Ce e dara acest'a? Candu se arata pre la noi carabasiu acest'a? (Carabasiu acest'a se arata pre la noi primavér'a). Ce timpu alu anului avemu acum'a? (Acum'a avemu primavér'a). Ce iuma? (Lun'a lui Maiu). Carabasiu acest'a, pentru ca se arata mai cu sema in lun'a lui Maiu, i numimū carabasiu de Maiu. Ce carabasiu e acest'a? Diceti cu toti: „acést'a e unu carabasiu de Maiu!“ Pentru ce i dicemu acestuia carabasiu de Maiu?

(Se distribue totu la trei copii cate unu esemplariu de carabasiu. Dupa aceea aratandu-se parte de parte se procede).

Ce e acest'a? (capulu; cá se economisamu cu spatiulu, numai vom indicá respunsurile). Este capulu carabusiulu întregu? Ce e dara capulu dela carabasiu? (o parte). De capu e legatu trunchiulu. Cum se numesce dara partea acést'a? (trunchiū). Ce e dara si trunchiulu dela carabasiulu de Maiu? Cate parti cunóschemu noi dela carabasiu? (dóue parti). Care sunt acelea? (capulu si trunchiulu). Ce are dara carabasiulu? Carabasiulu are capu si trunchiū. Diceti acést'a cu toti!

Se privimū acum numai trunchiulu. De aici si pana aici e o parte a trunchiului. Acést'a se numesce partea din ainte a trunchiului. Arata-mi dara partea din ainte a trunchiului! De aici si pana aici, alta parte a trunchiului. Cum vomu numi-o pe acést'a? (partea din dreptu). Din cate parti consta dara trunchiulu carabusiului? Cum se chiama acelea? Partea din ainte a trunchiului se numesce si pieptu. Ce se afla dara între capu si partea din dreptu? Ce e acést'a dela partea din dreptu a carabusiului? (cód'a). Ce sunt acestea dela carabasiu? (picióre). Câte picióre are? Ce suntu acestea? (aratandu scutele, copilulu raspunde: aripi). Voiuasia cugetati, inse carabasiulu nu sbóra cu acestea. Aripile, cu care sbóra elu, sunt acestea. Celea de asupr'a servescu numai spe a scuti aripele adeverate. De aceea se

numescu si scute. Cum se numescu aripele de scutire? Cum vomu numi celea, cu care sbóra carabasiulu? Câte scute are carabasiulu? Câte aripi de sburatu?

Se mai privimū inca odata la carabasiu! Despre care parte a carabusiului am vorbitu mai antáiu? Dara dupa aceea? etc. Capulu, pieptulu, partea din dreptu, piciórele, scutele si aripele sunt parti principale. Care sunt dara partile principale ale carabusiului de Maiu? Numiti-mi inca odata tóte partile principaie dupa numeru, incependu dela capu! (Carabasiulu de Maiu are unu capu, unu pieptu, etc.)

Care e partea cea din ainte a carabusiului? De ce colóre e capulu? (négra). La capulu carabusiului observamu si nesce peri. Cum e dara pentru aceea capulu carabusiului? (perosu). Ce are elu la capu? (o gura, doi ochi si dóue córne). Ce face elu cu gur'a? Cati ochi are? De ce colóre sunt ochii? Ce forma au? (globurósa). Ce face cu ochii? Ce sunt acestea? (córnele). Ce face cu córnele? . . . Noi pipaimu cu verfulu degetelorū. Aceea ce facemu noi cu verfulu degetelorū, face elu cu córnele. Ce face dara elu cu córnele? (pipaiesce). Cum se numescu pentru aceea? (Pentru aceea se numescu córne de pipaitu) Care parte e legata de capu? De ce colóre e pieptulu? (négra). Cu ce e acoperitu si pieptulu carabusiului de Maiu? Cum e pentru aceea? (perosu). Intre care parti se afla pieptulu?

De ce colóre e si partea din dreptu? (négra). Partea din dreptu consta din mai multe verigutie. Acestea se potu vedé bine. Numera-le N! Din cate verigutie consta partea din dreptu? (din 6 verigutie). Si pieptulu inca consta din trei verigutie. Ce mai vedeti pre marginile partii din dreptu? (nesce pete albe). Câte de o parte? (siese). Câte de cecalalta? Câte de ambe partile? De care parte a corpului sunt crescute piciórele? (de pieptu). Câte picióre are carabasiulu de Maiu? Câte de o parte? Câte de cecalalta? Câte parecii? Ce face elu cu piciórele? De ce colóre sunt piciórele? (de colóre bruna). Care parti mai sunt crescute de pieptu? (scutele si aripile). De ce colóre sunt scutele si aripile? (de colóre bruna). Cum sunt scutele: tari seu moi? Subtiri seu gróse? Cu ce le putemu aseména? (cu o covatice).

Cum sunt scutele pentru aceea? (covatite). Pe ce zacu scutele? Ce acoperu ele? La ce servescu ele? Si aripile sunt asia gróse cá scutele? Ce face carabasiulu cu scutele, candu voiesce se sbóre? (le radica in sus). Audimū noi carabasiulu de Maiu, candu sbóra? Ce face elu, candu sbóra? (bonaiesce, face sum, sum). Elu bonaiesce cu aripile. Si musc'a are scute? Dara albin'a? Care animalu are dara aripile acoperite cu scute? Tóte animalele, care au aripile acoperite cu scute cá carabasiulu de Maiu, se numescu: carabasi. Repetitíune.

Candu vedemu preste di sburandu carabasiu de Maiu? (sér'a). Densii cautu sér'a pomii cu frundie. Déca se punu multi carabasi de Maiu pe unu pomu, i manca tóta frundi'a. Pomulu fora frundie nu produce fructe. Asiadara, candu se arata fórté multi carabasi de Maiu, atunci

ne facu mari daune la pomi si arbori. Ómenii se încerca a-i stirpi. Stirpirea se intempla asia: dimineti'a inainte de a resari sórele se scutura pomii, pe care se afla. Ei cadu josu, cum cadu fructele din pomu, si nu potu iule sbura. Ómenii i aduna si-i baga intr'unu vasu cu apa fierbinte. Ací pieru numai decatu, fora a simti dureri indelungate. Carabusii morti servescu cá nutre-mentu la gaini si ratie. Liliicii si unele paseri inca stirpescu o multime de carabusi. Carabusii de Maiu nu traiescu numai patru septemani si apoi pieru. Ce animale sunt dara carabusii de Maiu, pentru ca ne facu dauna la pomi? (daunacióse). Care animale mai sunt daunacióse pomiloru? (omidele). Ce avemu de a face cu animale daunacióse? (se le stirpimu). Ce se nu facemu cu ele? (se nu le chinuimu). Pentru ce se nu le chinuimu? (pentru ca si ele simtiescu durerile).

Reasumare. Carabusiulu de Maiu are unu capu, unu pieptu si o parte din dereptu. La capu observamu gur'a, doi ochi si dóue córne de pipaitu. De capu e legatu pieptulu, de pieptu, partea din dereptu. Pieptulu consta din trei, partea din dereptu din siese verigutie. Pieptulu e între capu si partea din dereptu. Partea din dereptu se termina in o coditia. Pe ambe marginile partii din dereptu se afla 12 pete albe. De pieptu suntu crescute piciórele, scutele si aripile. Capulu, pieptulu, si partea din dereptu sunt de cólóre négra. Piciórele, scutele, aripile si cód'a sunt de cólóre bruna. Traiesce numai patru septemani, mai cu séma in lun'a lui Maiu, si se nutresce cu frundi'a de pre pomi si arbori. Câte odata, candu sunt fórté multi, ne facu mari daune la pomi. Carabusii de Maiu sunt asiadara animale daunacióse. Animalele daunacióse avemu dreptu se le stirpimu; nu avemu dreptu inse se le chinuimu.

(Despre prasirea carabusiloru de Maiu, alta prelegere).

La tractarea acestui animalu se póte aplicá urmátóra istorióra:

Erá odata unu copilu, cu numele Petru. Petru prindea primavér'a carabusi de Maiu, le smulgea cate unu picioru si o aripa. Prin alta aripa si unu pecioru implantá unu spinu ascutitu. Carabusiulu astfelu legatu de o bâta, se totu invertca in giurulu ei, pana ce dupa multe suferintie peria. La puii de paseri si alte animale mai micutie le scotea ochii, le smulgea cate unu picioru si penele pe rendu. Totu asia facea densulu si cá barbatu. Carulu 'lu incarca cu povóra de dóue ori asia multa, cá alti ómeni. Si déca nu puteau trage vitele, le maltratá reu. Ómenii, cari 'lu vedeau i faceau adeseori imputari pentru acést'a si-lu numiau tiranu. Lui Petru i placea a chinuá animale. Nici n'a avutu Petru capetu bunu. cáci odata 'lu loví unu calu cu copit'a oblu in fačia astfelu, încátu i scóse amendoi ochii. Si asia a remasu elu orbu si chinuitu pana la mórte.

A chinuá animalele e pecatu.

Petru Tofanu,

Varietati.

(Scólele in diversele staturi ale Europei).

Germani'a cu 42 mil. locuitori are 60.000 scóle, 6 mil. scolari, pre o scóla vinu **100** scolari. *Angli'a* cu 34 mil. locuitori are 58.000 de scóle, 3 mil. scolari, pre o scóla vinu **52** scolari. *Austro-Ungari'a* cu 37 mil. locuitori are 30.000 de scóle, 3 mil. scolari, pre o scóla se vinu **100** scolari. *Franci'a* cu 37 mil. locuitori are 71 000 scóle, 4.7 mil. scolari, pre o scóla se vinu **66** scolari, *Spani'a* cu 17 mil. locuitori are 20.000 de scóle, 1.6 mil. scolari, pre o scóla vinu **56** scolari. *Itali'a* cu 28 mil. locuitori are 47,000 scóle, 1.9 mil. scolari, pre o scóla se vinu **40** scolari. *Rusi'a* cu 74 mil. locuitori are 32.000 scóle, 1.1 mil. scolari, pre o scóla vinu **36** scol.

(**Muscatura de albine si alte insecte**). Mijloculu celu mai bunu si mai simplu contra muscaturei de albine etc. este suculu de cépa. Se taia o cépa cu cutitul in dóue si dupa-ce s'a scosu aculu insectei, se fréca bine cu ea loculu, unde amu fostu muscati. Durerea încéta la momentu si nu se face inflatura.

(**Unu nou triumfu a sciintiei**). In 29 Fauru 1880 stilulu nou s'a finitu tunelulu începutu pre sub muntele St.-Gotthard, unu lucru giganticu ce multi 'lu tieneau de imposibilu. Lungimea lui de 14,920 de metri adeca cu 2586.5 mai lungu de cátu tunelulu de Mont-Cenis. Cestu din urma s'a lucratu in 13 ani, precandu intrepriudietoriulu dela tunelulu St.-Gotthard Louis Favre s'a obligatu a-lu terminá in 8 ani. Pre langa tóte piedecile si greutatele ce s'au intempinat tunelulu cá atare s'a finitu cu 7 luni inainte de terminu cadiendu in 29 la 11 óre si 12 minute ultimulu parete despartitoriu între Itali'a si Elveti'a. Pana in prim'a Octobre a. c. se speréza cá va fi si drumulu fieratu prin elu gata, incepandu-se comunicatiuni publice.

Bibliografia.

Resbelulu orientalu, de profesorii Dr. A. P. Alessi si Max. Popu. Graz. Editur'a lui Paulu Cieslar. Fasc. XI—XV.

Cu brosiur'a presenta, cuprindendu 5 fasciclii, s'a incheiatu acestu opu mare si de interesu pentru toti Románii. Resboiulu orientalu a fostu menitu de sórte, a desvelit lumii si virtutea militara a Romániloru. Care Románu deci nu-si va procurá cartea, in carea sunt descrise faptele de vitejia ale armatei románe, cu atátu mai virtosu, cu cátu opulu este ajustatu cu multa elegantia si ilustratu cu o multime de icóne, portrete si charte, si pre langa tóte acestea pretiulu este cátu se póte mai moderatu.

Recomendamu opulu cu tóta caldur'a!